

УДК 321.01

Ключник Р. М.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
політології та міжнародних відносин, Університет
ім. Альфреда Нобеля (Україна, Дніпро),
nobelpolis@duan.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТЕСТУ

Метою статті є розкрити сутність соціального капіталу у контексті його впливу на формування політичного протесту. Розглянуто проблеми ідентифікації учасників протестних рухів. Підкреслено роль бідності та відносної депривації у формуванні політичного протесту. Розглянуто феномен довіри як складову соціального капіталу. Соціальний капітал розглянуто як ресурс та як інституційне середовище. У статті використано системний, структурно-функціональний, порівняльний методи, кейс стаді тощо. Доведено, що соціальний капітал як фактор формування політичного протесту є багатовимірним феноменом. З точки зору психології, протест ґрунтується на емоціях страху та гніву. З соціальної точки зору, зміними, які слід врахувати при дослідженні протесту, є довіра та відповідність соціальних ролей очікуванням. З точки зору політики, соціальний капітал полягає у створенні політичних груп тиску.

Ключові слова: політичний протест, соціальний капітал, соціальна роль, політична система, соціальна ідентичність.

Феномен політичного протесту, безперечно, привертає увагу як дослідників (політологів, соціологів), так і мас-медіа. Протест сьогодні – це не лише прояв незадоволення тими чи іншими аспектами розвитку суспільства; це й спосіб цілеспрямованого впливу на громадську думку, використання видовищних засобів, покликаних створити певну картину світу в уяві громадськості. Події останнього десятиліття в Україні та за кордоном засвідчили, що роль протесту у трансформації як політичної системи, так і політичної свідомості широких мас населення є дуже вагомою. Відтак, нам видається логічним дослідити, які чинники детермінують масштаб, а поза тим й успіх чи поразку політичного протесту. Одним з ключових факторів формування політичного протесту, на нашу думку, є соціальний капітал.

Мета нашої статті – розкрити сутність соціального капіталу у контексті його впливу на формування політичного протесту.

Дана проблематика досить ґрунтовно розкрита у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Американський дослідник Дж. Коулман розглядає соціальний капітал через свої функції. Г. Тайфель та Дж. Тернер сформулювали теорію соціальних ідентичностей, а Б. Кландерманс та ряд інших дослідників розглядають емоційну складову політичного протесту. Польський політолог М. Зюлковський розглядає основні складові соціального капіталу. Вітчизняні дослідники В. Варинський, В. Єлагін, О. Шуба та інші також приділяють увагу соціальному капіталу у контексті формування політичних феноменів, у тому числі протестних. Втім, на нашу думку слід зупинитися на співвідношенні соціальних, психологічних та власне політичних аспектів соціального капіталу, що призводять до формування протестних настроїв.

Дж. Коулман зазначає, що соціальний капітал визначається своїми функціями. Він включає багато різних складових, які характеризуються двома спільними властивостями: 1) вони складаються з декількох соціальних структур; 2) вони полегшують певні дії акторів усередині структури. Подібно до інших форм капіталу, соціальний капітал є продуктивним. Він сприяє

досягненню певних цілей, яких за його відсутності досягти неможливо. Як і людський та фізичний капітал, соціальний капітал не піддається чіткому визначенню, але може володіти специфічними особливостями у певних сферах. На відміну від інших форм капіталу, соціальний капітал властивий структурі зв'язків між акторами і серед них. Це не залежить ані від самих акторів, ані від засобів виробництва. Більше того, не лише індивіди, а й організації, що переслідують певні цілі, можуть бути акторами (так званий корпоративний актор). Зв'язки всередині корпоративних акторів можуть створювати для них соціальний капітал (найвідомішим прикладом є обмін інформацією, яка дозволяє встановлювати фіксовані ціни у межах однієї галузі).

Дж. Коулман, ілюструючи феномен соціального капіталу, серед інших прикладів, наводить такий. У виданні «The International Herald Tribune» у 1986 р. було опубліковано статтю про студентів-радикалів з Республіки Корея. У ній доводилося, що радикальні ідеї проникають у таємні студентські гуртки через студентів, які закінчили ті самі школи, мешкали у тих самих кварталах та відвідували одні й ті ж церкви. Таким чином, ці студентські гуртки слугували первинним етапом формування протестного руху. Для того, щоб зберегти таємницю, члени різних гуртків ніколи не зустрічаються, але підтримують зв'язок через задалегідь призначених представників. Описані тут принципи роботи організації активістів, на думку Дж. Коулмана, ілюструють соціальний капітал [1, с. 124–125].

Заслугове у увагу теорія соціальної ідентичності, сформульована Г. Тайфелем та Дж. Тернером у 1970–х рр. вони довели, що навіть проста категоризація та розподіл людей за найбанальнішим критерієм («синя» та «червона» групи) змушує людей чинити та мислити як членів конкретної групи [2, с. 33–47]. Згідно з цією теорією, люди зазвичай прагнуть до позитивних соціальних ідентифікацій, пов'язаних з членством у групі, та мають від них користь. Відповідно до цієї теорії, статусні позиції є постійними або змінними. Протест, відтак, є способом підвищити статус групи в цілому, особливо якщо низький статус групи сприймається її членами як нелегітимний [3, с. 4]. На нашу думку, яскравими прикладами тут слугують історії боротьби темношкірих проти сегрегації у США та ПАР.

Важливою науковою проблемою є феномен подвійної ідентичності. Останні дослідження з проблем ідентифікації доводять, що люди можуть володіти різними ідентичностями у той самий час. Ці ідентичності можуть суперечити одна одній, і громадяни опиняються під подвійним тиском. Так, Д. Угема і Б. Кландерманс наводять приклади членів профспілки, які будучи лояльними до керівництва своєї профспілки і солідарними з колегами, беруть участь у страйку, і через це вважаються нелояльними до своєї компанії або навіть країни [4, с. 711–712]. Р. Гонсалес і Р. Браун зазначають, що за умов подвійної ідентичності соціальні та політичні ідентифікації особи можуть не заперечувати, а доповнювати одна одну [5, с. 201–202]. Так, мігранти, що володіють подвійною ідентичністю (етнічною та громадянською), більш схильні до вуличних акцій від імені своєї групи [6, с. 1356].

Ідентифікація себе з іншими багато в чому співпадає з поінформованістю про схожість та спільну

долю з тими, хто належить до цієї ж категорії. Колективна ідентифікація, особливо її політизована форма, активізує прагнення до ефективності групової взаємодії. Член групи відчуває внутрішній обов'язок вчиняти як порядний учасник спільноти [7]. У той час, як самоідентифікація змінюється з персональної на соціальну, групові норми участі стають більш виразними; чим більше особа ідентифікує себе з групою, тим більшу вагу має груповий шаблон поведінки, і тим більше він перетворюється на «внутрішній обов'язок» вчиняти ті чи інші дії від імені групи. Таким чином, виникнення стійкої групової ідентифікації є важливим кроком у формуванні політичної ідентичності, у тому числі ідентичності в рамках протестного руху.

Первинною емоцією, яка викликає протестні настрої, можна вважати гнів [3]. Для тих з нас, хто брав участь у протестних акціях чи дивився репортажі про протести у медіа, це не новина. Насправді, емоція гніву, яку переживають члени групи, є важливим мотиватором участі у протесті. У цьому контексті Ліч та колеги проаналізували протестні настрої австралійських аборигенів, які вважали, що біла більшість утискає їх права [8].

Втім, члени групи, що мають переваги, також можуть вважати таким стан речей несправедливим і відчувати провину через це. Гнів, що стосується переваги всередині групи та меншого ступеня провини, видається потенційним предикатом протесту [8]. Люди, що вважають свої групи сильними, з більшою вірогідністю зіштовхнуться з емоціями гніву та бажанням вжити активних заходів. Натомість люди, які вважають свою групу слабкою, скоріш за все, будуть боятися та триматися подалі від груп, з якими вони себе не ідентифікують (out-groups).

Гнів змушує людей йти на більш рішуче протиставлення з владою, ніж сором чи розпач, або страх. Пояснюючи різні тактики, необхідно підкреслити релевантність ефективності. Гнів, що відчуває група, в основному спостерігається у конвенційних акціях, у яких беруть участь мотивовані люди. Однак, у неконвенційних насильницьких акціях більш релевантною емоцією видається презирство [9, с. 104–105].

Таким чином, виокремлюють два емоційні шляхи, що ведуть до протесту: «шлях гніву», що базується на ефективності, що веде до конвенційних акцій, та «шлях презирства», коли легітимні канали є закритими [9; 10] та ситуація вбачається як безнадійна, а людям нічого втрачати, і вони вдаються до неконвенційного протесту.

Американський дослідник Д. Девіс ще у 1962 р. зазначав, що революції трапляються тоді, коли прийнятний (tolerable) рівень розбіжностей між очікуваннями та реальністю змінюється неприйнятним (intolerable) [11, с. 6]. На думку П. Селле, сама по собі бідність не є причиною політичного протесту. У багатьох бідних країнах люди витрачають усю свою енергію на підтримання принаймні найнижчого рівня задоволення базових потреб, і не мають змоги брати участь у будь-якій діяльності, не пов'язаній з виживанням [12, с. 374]. Таким чином, спостерігаємо дещо парадоксальну тенденцію: революцію можуть розпочати як відносно бідні, так і відносно багаті.

Необхідною умовою успіху протесту має стати об'єднання зусиль усіх, хто невдоволений поточним станом речей, навіть попри різне соціальне походження.

Повертаючись до проблеми соціального капіталу, звернемося до ідей Пайвена і Клоурда, які у 1970–х рр. підкресливали неможливість ефективної соціальної організації бідних верств населення у США [13].

Польський дипломат М. Зюлковський включає до соціального капіталу дві складові: 1) власне впливи, зв'язки і обізнаність кожного члена суспільства, які він може трактувати (за певних умов) як свій внесок в існуючі суспільні мережі чи навіть як звичайну торговельну пропозицію, яка має свою усталено ціну і ясно окреслені умови продажу (лобізм); 2) внутрішньогрупову лояльність, солідарність та довіру. У якості певного підтипу соціального капіталу можна вважати капітал політичний. Його можна розуміти як сукупність індивідуальних рис людини, набутих у результаті попередньої участі у політиці, завдяки якій він отримує винагороду у вигляді перебування у складі владної еліти чи обрання на вищі позиції у владі [14, с. 10].

Українські дослідники Б. Буркинський та В. Горячук пропонують розглядати соціальний капітал у двох аспектах: як ресурс та як інституційне середовище. Відповідно, соціальний капітал як ресурс являє собою сукупність реальних або потенційних ресурсів, пов'язаних з наявністю стійкої мережі відносин взаємного знайомства та визнання, яка забезпечує своїм членам опору у вигляді колективного капіталу. Соціальний капітал як інституційне середовище – це сукупність діючих формальних та неформальних норм та організацій, що дозволяють соціальним групам та суспільству в цілому організувати своїх членів для вирішення спільних економічних (на основі ефективного використання ресурсів) та соціальних (на основі соціальної справедливості) задач [15, с. 69].

На наш погляд, результатами процесу накопичення соціального капіталу є: 1) розвинена громадська свідомість, яка породжує високий рівень громадсько-політичної участі; 2) участь громадян в управлінні державою; 3) державна влада, що реагує на потреби та інтереси суспільства; 4) прискорений соціально-економічний, політичний розвиток [16].

Російська дослідниця І. Н. Дементьєва визначає в якості головної ознаки соціального капіталу «здатність тієї чи іншої групи до спільних дій заради спільних інтересів» [17, с. 105]. З цієї точки зору однією з форм проявів соціального капіталу, безумовно, є політичний протест.

Соціальний капітал, на думку Н. Левчук, є інтегральною якісною характеристикою життєдіяльності суспільства, що відображає потенціал соціальної взаємодії та згуртованості. Більшість дослідників визнають, що соціальний капітал, втілений у вигляді норм та традицій соціальної солідарності і розгалуженої мережі громадянської співучасті, є важливою передумовою успішного суспільного розвитку [18, с. 47]. На думку дослідниці, основними складовими соціального капіталу є: взаємна довіра, соціальні мережі та спільні норми і цінності.

Соціальний капітал важко формалізувати та звести до індикаторів. Як правило, його показники зводяться

до здатності громадян створювати об'єднання, рівня довіри один до одного та до інституцій і норм, якості соціальних зв'язків у суспільстві [19, с. 54]. В. Єлагін наголошує, що якщо фізичний капітал можна відчутти, позаяк він уречевлений, людський капітал не такий явний, оскільки він втілюється в навичках і знаннях, то соціальний капітал ще менш відчутний через те, що він втілюється у взаємовідносинах [20]. Ю. Савко звертає увагу, що соціальний капітал є передумовою протестної політики у разі незадоволення діями політиків і функціонування політичних інститутів [21, с. 157].

Можна погодитися із твердженням О. Шуби про те, що найважчими соціальними наслідками цього є посилення дезінтеграції у суспільстві, яке зумовлює агресію і нестабільність, активізацію масової девіантної поведінки, що проявляється переважно серед молоді, зростання потенціалу протестної поведінки, розрив соціальної тканини і відчуження населення у вигляді озлоблення та аномії [22, с. 145]. Україна у міжнародному порівнянні має найгірші результати за показниками довіри, незалежності судової системи, ефективності правової системи під час врегулювання суперечок, надійності роботи правоохоронних органів, хабарництва та фаворитизму в рішеннях чиновників, – саме такі висновки формулює О. Єрмакова [23, с. 92].

Концепт соціального капіталу успішно втілюється у феномені соціальних медіа, які можуть бути долучені для відновлення чи формування довіри, висунення вимог транспарентності дій органів влади та урахування потреб різних соціальних груп у процесі формулювання й прийняття політичних рішень і, головним чином, для широкого ознайомлення громадськості з проявами корупції та для протидії зловживанням на всіх рівнях. В основу цих можливостей, за словами Б. Я. Вахули, покладено соціальний протест проти порушення прав людини, який за допомогою соціальних медіа може бути чітко сформульованим, скерованим на конкретних осіб чи на певні соціальні інститути і передбачає зростання ступеня соціальної солідарності [24, с. 36].

Отже, можна зробити висновок, що проблема соціального капіталу як фактору формування політичного протесту має декілька вимірів. Психологічний вимір полягає у тому, що люди, по-перше, відчувають почуття відносної депривації, відтак, це, спонукає їх до протестів. По-друге, людині властиво відчувати себе членом певної спільноти, у тому числі тоді, коли остання бере участь у боротьбі проти іншої спільноти (зокрема, це стосується протесту). Крім того, у групі посилюються ті емоції, які кожна людина переживає сама по собі (гнів, страх). Соціальний вимір полягає у наявності у кожної людини соціального статусу, який складається з безлічі соціальних ролей, виконуваних нею. Ідентифікація людини з певною спільнотою, відповідність її поведінки очікуванням оточуючих сприяють соціальній стабілізації. І, навпаки, різкий дисонанс між очікуваннями та реальною поведінкою суб'єкта є фактором формування та кристалізації протестних рухів. Нарешті, політичний вимір полягає у створенні політичних структур, які мають на меті реалізацію протестних настроїв громадян, переведення абстрактного невдоволення у конкретні політичні дії. Даний вимір соціального капіталу і може бути предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // *Общественные науки и современность*. – 2001. – №3. – С.122–139.
2. Tajfel H., Turner J. C. An integrative theory of intergroup conflict / H. Tajfel, J. C. Turner // *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Chicago, IL.: Nelson-Hall. – 1979. – P.33–47.
3. Van Stekelenburg J. The social psychology of protest / J. van Stekelenburg, B. Klandermans // *Current Sociology*. – 2013. – Vol.61, Issue 5–6. Access mode: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392113479314>
4. Oegema D. Why social movement sympathizers don't participate: Erosion and nonconversion of support / D. Oegema, B. Klandermans // *American Sociological Review*. – 1994. – Vol.59 (5). – P.703–722.
5. González R. Generalization of positive attitudes as a function of subgroup and superordinate group identifications in intergroup contact / R. González, R. Brown // *European Journal of Social Psychology*. – 2003. – Vol.33. – P.195–214.
6. Simon B. Identity and politicization among Turkish migrants in Germany: The role of dual identification / B. Simon, D. Ruhs // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 2008. – Vol.95 (6). – P.1354–1366.
7. Stürmer S. The dual-pathway model of social movement participation: The case of the Fat Acceptance Movement / S. Stürmer, B. Simon, M. Loewy, H. Jörgen // *Social Psychology Quarterly*. – 2003. – Vol.66 (1). – P.71–82.
8. Leach C. W. Anger and guilt about in-group advantage explain the willingness for political action / C. W. Leach, A. Iyer, A. Pedersen // *Personality and Social Psychology Bulletin*. – 2006. – Vol.32. – P.1232–1245.
9. Fischer A. Beat them or ban them: The characteristics and social functions of anger and contempt / A. Fischer, I. Roseman // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 2007. – Vol.93. – P.103–115.
10. Wright S. C. The relationship of perceptions and emotions to behavior in the face of collective inequality / S. C. Wright, D. M. Taylor, F. M. Moghaddam // *Social Justice Research*. – 1990. – Vol.4 (3). – P.229–250.
11. Davies J. C. Toward a Theory of Revolution / C. J. Davies // *American Sociological Review*. – 1962. – Vol.27. – No.1. – P.5–19.
12. Теория и методы в современной политической науке. Под ред. С. Ларсена. – М.: РОССПЭН, 2009. – 751 с.
13. Piven F. F. Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail / F. F. Piven, R. A. Cloward. – New York: Pantheon Books, 1977. – 381 p.
14. Ziolkowski M. Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim [Social, cultural and material capital and its mutual conversion in contemporary Polish society] / M. Ziolkowski // *Studia Edukacyjne*. – 2012. – No.22. – S.7–27.
15. Буркинський Б. В. Соціальний капітал: сутність, джерела і структура, оцінка / Б. В. Буркинський, В. Ф. Горячук // *Економіка України*. – 2013. – №1 (606). – С.67–80.
16. Бондаренко М. Ю. Соціальний капітал як основа розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс] / М. Ю. Бондаренко. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Bondarenko.pdf>.
17. Дементьева И. Н. Потенциал протеста как форма проявления социального капитала / И. Н. Дементьева // *Проблемы развития территории*. – 2012. – Вып.6 (62). – С.104–114.
18. Левчук Н. М. Соціальний капітал та здоров'я населення в Україні / Н. М. Левчук // *Демографія та соціальна економіка*. – 2011. – №1. – С.47–56.
19. Варинський В. О. Політичний механізм активізації соціального капіталу: дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Варинський Владислав Олександрович. – Одеса, 2015. – 210 с.
20. Єлагін В. П. Про сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави / В. П. Єлагін // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2011. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/05.pdf>. – Назва з екрана.
21. Савко Ю. Громадянське суспільство, соціальний капітал і політична участь / Ю. Савко // *Вісник Львів. ун-ту. Серія: «Філософські науки»*. – 2002. – Вип.4. – С.151–158.
22. Шуба О. Проблеми соціальної нерівності в Україні в контексті соціальної безпеки / О. Шуба // *Політичний менеджмент*. – 2010. – №5. – С.143–146.

23. Єрмакова О. А. Соціальний капітал як важливий фактор економічного розвитку України та її регіонів / О. А. Єрмакова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління: збірник наукових праць. – 2016. – №847. – С.88–96.

24. Вахула Б. Я. Соціальні медіа як механізм протестної мобілізації в сучасному українському суспільстві / Б. Я. Вахула // Український соціум. – 2015. – Вип.1 (52). – С.34–43.

References

1. Coleman J. Kapytal sotsyalnyi y chelovecheskyi / J. Coleman // Obshchestvennye nauky y sovremennost. – 2001. – №3. – S.122–139.

2. Tajfel H., Turner J. C. An integrative theory of intergroup conflict / H. Tajfel, J. C. Turner // The Social Psychology of Intergroup Relations. Chicago, IL.; Nelson–Hall. – 1979. – P.33–47.

3. Van Stekelenburg J. The social psychology of protest / J. van Stekelenburg, B. Klandermans // Current Sociology. – 2013. – Vol.61, Issue 5–6. Access mode: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392113479314>

4. Oegema D. Why social movement sympathizers don't participate: Erosion and nonconversion of support / D. Oegema, B. Klandermans // American Sociological Review. – 1994. – Vol.59 (5). – P.703–722.

5. González R. Generalization of positive attitudes as a function of subgroup and superordinate group identifications in intergroup contact / R. González, R. Brown // European Journal of Social Psychology. – 2003. – Vol.33. – P.195–214.

6. Simon B. Identity and politicization among Turkish migrants in Germany: The role of dual identification / B. Simon, D. Ruhs // Journal of Personality and Social Psychology. – 2008. – Vol.95 (6). – P.1354–1366.

7. Stürmer S. The dual–pathway model of social movement participation: The case of the Fat Acceptance Movement / S. Stürmer, B. Simon, M. Loewy, H. Jörgen // Social Psychology Quarterly. – 2003. – Vol.66 (1). – P.71–82.

8. Leach C. W. Anger and guilt about in–group advantage explain the willingness for political action / C. W. Leach, A. Iyer, A. Pedersen // Personality and Social Psychology Bulletin. – 2006. – Vol.32. – P.1232–1245.

9. Fischer A. Beat them or ban them: The characteristics and social functions of anger and contempt / A. Fischer, I. Roseman // Journal of Personality and Social Psychology. – 2007. – Vol.93. – P.103–115.

10. Wright S. C. The relationship of perceptions and emotions to behavior in the face of collective inequality / S. C. Wright, D. M. Taylor, F. M. Moghaddam // Social Justice Research. – 1990. – Vol.4 (3). – P.229–250.

11. Davies J. C. Toward a Theory of Revolution / C. J. Davies // American Sociological Review. – 1962. – Vol.27. – No.1. – P.5–19.

12. Teoriya y metody v sovremennoi polytycheskoi nauke. Pod red. S. Larsena. – M.: ROSSPEN, 2009. – 751 s.

13. Piven F. F. Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail / F. F. Piven, R. A. Cloward. – New York: Pantheon Books, 1977. – 381 p.

14. Ziółkowski M. Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim [Social, cultural and material capital and its mutual conversion in contemporary Polish society] / M. Ziółkowski // Studia Edukacyjne. – 2012. – No.22. – S.7–27.

15. Burkynskyi B. V. Sotsyalnyi kapytal: sushchnost, ystochynyky y struktura, otsenka / B. V. Burkynskyi, V. F. Horiachuk // Ekonomyka Ukrainy. – 2013. – №1 (606). – S.67–80.

16. Bondarenko M. Yu. Sotsyalnyi kapital yak osnova rozvytku hromadianskoho suspilstva [Elektronnyi resurs] / M. Yu. Bondarenko. – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Bondarenko.pdf>.

17. Dementeva Y. N. Potentsyal protesta kak forma proiavlenniya sotsyalnogo kapytala / Y. N. Dementeva // Problemy razvytiya terytoryy. – 2012. – Vyp.6 (62). – S.104–114.

18. Levchuk N. M. Sotsyalnyi kapital ta zdorovia naseleння v Ukraini / N. M. Levchuk // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2011. – №1. – S.47–56.

19. Varynskyi V. O. Politychnyi mekhanizm aktyvizatsii sotsyalnogo kapitalu: dys. kand. polit. nauk: 23.00.02 / Varynskyi Vladyslav Oleksandrovych. – Odesa, 2015. – 210 s.

20. Yelahin V. P. Pro sutnist poniattia «sotsyalnyi kapital» ta yoho rol u protsesi rozbudovy sotsialnoi derzhavy / V. P. Yelahin // Aktualni

problemy derzhavnoho upravlinnia. – 2011. – №1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/05.pdf>. – Nazva z ekrana.

21. Savko Yu. Hromadianske suspilstvo, sotsyalnyi kapital i politychna uchast / Yu. Savko // Visnyk Lviv. un–tu. Seriia: «Filosofski nauky». – 2002. – Vyp.4. – S.151–158.

22. Shuba O. Problemy sotsialnoi nerivnosti v Ukraini v konteksti sotsialnoi bezpeky / O. Shuba // Politychnyi menedzhment. – 2010. – №5. – S.143–146.

23. Yermakova O. A. Sotsyalnyi kapital yak vazhlyvyi faktor ekonomichnoho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv / O. A. Yermakova // Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia: Problemy ekonomiky ta upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats. – 2016. – №847. – S.88–96.

24. Vakhula B. Ya. Sotsialni media yak mekhanizm protestnoi mobilizatsii v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi / B. Ya. Vakhula // Ukrainyskyi sotsium. – 2015. – Vyp.1 (52). – S.34–43.

Kliuchnyk R. M., Candidate of Political Sciences, Associate Professor of Department of Political Science and International Relations, Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), nobelpolis@duan.edu.ua

Social capital as a factor of political protest forming

The purpose of the article is to consider the essence of social capital in the context of its influence on political protest forming. Problems of identification of protest group participants are considered. The role of poverty and relative deprivation in the forming of political protest is underlined. Trust is considered as a component of social capital. Social capital is considered as resource and institutional environment. System approach, structure and functional, comparative, case study and other methods are used in the article. It is proved that social capital as a factor of political protest forming is a multi-dimensional phenomenon. From psychological point of view, protest is based on anger and feat. Social approach proves the importance of trust and relation between social roles and expectations. Political approach considers social capital creating political pressure groups.

Keywords: political protest, social capital, social role, political system, social identity.

* * *

УДК 323.21:172.1 І. Берлін

Міщенко А. М.,
аспірантка кафедри політології філософського
факультету, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
mishchenkoann@i.ua

ЕТИЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧ МІЖ ПОЛІТИКОЮ І МОРАЛЛЮ В КОНЦЕПЦІЇ ІСАЇЇ БЕРЛІНА

Проаналізовано сутність етизації політики на прикладі концепції плюралізму цінностей Ісаїї Берліна. Розглянуто можливості вирішення протиріч між політикою і мораллю через усвідомлення необхідності робити раціональний вибір між цінностями. Грунтуючись на поглядах І. Берліна, робиться висновок про очевидність взаємозалежності політики й моралі, яку необхідно осмислювати для запобігання можливим протиріччям. Мислителем підкреслюється, що у світі існує багато різних цінностей і моральних максимумів, проте в будь-якому разі їх є обмежена кількість, яку світогляд людини здатен сприймати, в протилежному випадку їх не можна назвати людськими. І єдиний спосіб, який здатний пом'якшити ситуацію вибору між цінностями – це спосіб встановлення пріоритетів, що передбачає відмову від крайніх позицій.

Ключові слова: політика, мораль, моральна дилема в політиці, етизація політики, Ісаїя Берлін.

Вирішення моральної дилеми в політиці є однією з найбільш дискусійних проблем політичної філософії ХХ століття. Не втрачає своєї актуальності в сучасному дискурсі й ціннісний підхід до політики (тобто її етизація). Етизація політики передбачає гармонію між ідеальними цілями та припустимими засобами їх виконання (тобто такими, які б не суперечили моральним принципам). Вихідною позицією прибічників цього підходу є те, що для людей характерне оцінювання всіх подій з точки зору моралі, не виключенням